

Ewelina Kwapien
(Uniwersytet Warszawski,
e-mail: e.m.kwapien@uw.edu.pl)

KRYSTYNA DŁUGOSZ-KURCZABOWA I JEJ BADANIA NAD HISTORIĄ JĘZYKA

Krystyna Długosz-Kurczabowa przez całe swoje życie naukowe była historykiem języka w szerokim rozumieniu tego słowa. Jednym z obszarów jej zainteresowań była etymologia, wchodząca w zakres historii języka. Słowniki etymologiczne jej autorstwa – szczególnie *Wielki słownik etymologiczno-historyczny*, nie mają odpowiedników w polskiej lingwistyce. Pokazują one oczywiście etymologię słów, jednak jest ona tylko punktem wyjścia rozważań nad historią słów, dziejami całych rodzin wyrazowych, czy – jak moglibyśmy powiedzieć – gniazd słotwórczych, zarówno rodzimych, jak i zapożyczonych.

Moja przygoda ze słownikiem etymologiczno-historycznym¹ zaczęła się podczas pracy nad pierwszym krótkim artykułem naukowym opublikowanym w „Poradniku Językowym” w dziale „Objaśnienia wyrazów i zwrotów”: „*Minister*” i „*magister*”.² W słowniku tym znalazłam potwierdzenie, że rozwój tych wyrazów wiąże się ze sobą. Jednocześnie dowiedziałam się, że od łacińskiego słowa *magister* za pośrednictwem języka czeskiego wzbogaciło polszczyznę słowo *mistrz*, które ma rozbudowaną rodzinę wyrazową: *mistrzowski*, *mistrzynie*, a także *misterny*, obejmującą także wyrazy złożone, takie jak *zegarmistrz* czy *kuchmistrz*. Z kolei za pośrednictwem języka niemieckiego pojawił się w polszczyźnie wyraz *majster*, od którego również tworzono liczne wyrazy pokrewne: *majsterski*, *majstrowa*, *majstrować*, *majstersztyk*. Przez medium języka francuskiego weszły do polszczyzny słowa *metr* i *metresa*, za pośrednictwem włoskiego zaś *maestro* i *maestria*; pośrednio z angielskiego przez starofrancuski – *miss* i *mister*. To oczywiście tylko wybrane informacje z obszernego artykułu hasłowego *magister*, w którym Krystyna Długosz-Kurczabowa zgromadziła kilkadziesiąt słów. Przykład ten jest ilustracją sposobu patrzenia autorki na pochodzenie, pokrewieństwo, wzajemne uwarunkowania obecności różnych słów w polszczyźnie.

¹ Zob. K. Długosz-Kurczabowa, *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa 2008.

² Zob. E. Kwapien, „*Minister*” i „*magister*”, „Poradnik Językowy” 2004, z. 6, s. 91–94.

Etymologia jest tematem odrębnego tekstu w tym zeszycie, nie chcę więc tego wątku pogłębiać, pisząc o Krystynie Długosz-Kurczabowej jako o historyku języka, muszę jednak podkreślić, że w słowniku etymologiczno-historycznym autorka pokazała losy rodzin wyrazowych różnego pochodzenia na tle realiów z uwzględnieniem czynników zewnętrznojęzykowych, ale i wewnętrznojęzykowych, związanych z rozwojem języka – z jednej strony związane choćby z derywacją, z drugiej – ze zmianami semantycznymi. Krystyna Długosz-Kurczabowa w tym słowniku zawarła wiele pięknych portretów słów; warto podkreślić właśnie to, że nie była to historia słów w izolacji (tak jak to ma miejsce w większości słowników), lecz historia słów w kontekście i na szerokim tle. Wszak to najczystsze i najpełniejsze badania historycznojęzykowe, jakie można sobie wyobrazić.

Ważnym składnikiem prac opublikowanych przez Krystynę Długosz-Kurczabową było badanie systemu polszczyzny (w tym szczegółowe studia nad słowotwórstwem polskim), który w jej pracach ukazywany jest na tle dziejów, a także podręczniki akademickie do gramatyki historycznej języka polskiego pisane we współautorstwie ze Stanisławem Dubiszem. Badania nad systemem językowym również wchodziły w obręb badań historycznojęzykowych – zostały jednak szczegółowo opisane w odrębnych opracowaniach.

Chciałabym także podkreślić, że wiedza historycznojęzykowa przekazywana była nie tylko w monografiach i artykułach naukowych, lecz także w licznych publikacjach popularnonaukowych, a przede wszystkim podczas zajęć dydaktycznych. Krystyna Długosz-Kurczabowa była dydaktykiem zupełnie wyjątkowym, swoją wiedzę przekazywała w niebanalny sposób. Pomagała także stawiać pierwsze kroki początkującym naukowcom, zachęcając ich, inspirując, zapewniając jednocześnie dużą dozę samodzielności.

Na tle tych szeroko rozumianych badań historycznojęzykowych wyróżniają się badania nad językiem religijnym, w szczególności zaś nad słownictwem. Rozważania nad różnymi zagadnieniami związanymi z *Biblią*, zwłaszcza z onomastyką biblijną, biblizmami funkcjonującymi w dawnym i współczesnym języku, analizą filologiczną zabytków języka polskiego, oraz przekłady *Pisma Świętego* zawsze były w centrum zainteresowań Krystyny Długosz-Kurczabowej. Opublikowała ona wiele artykułów z tego zakresu w różnych czasopismach i monografiach wieloautorskich, dziś nie zawsze łatwo dostępnych. Zbiór rozpraw i artykułów (z lat bez mała dwudziestu 1988–2005) zatytułowany *Szkice z dziejów języka religijnego* ukazał się w postaci monografii w 2007 roku. Teksty zostały zgromadzone w czterech różnych działach: I. *Onomastyka biblijna*, II. *Biblizmy językowe i pojęciowe*, III. *Analiza filologiczna tekstów religijnych*, IV. *Charakterystyka językowa ekumenicznego przekładu „Nowego Testamentu” i tekstów konfesyjnych*.

Ważnym obszarem zainteresowań Krystyny Długosz-Kurczabowej była onomastyka biblijna. Zaowocowało to powstaniem rozpraw i artyku-

łów poświęconych różnym zagadnieniom związanym z użyciem biblijnych nazw własnych, procesami eponimizacji i apelatywizacji. Każdy artykuł ilustrowany jest bogatym materiałem onomastycznym, zestawiony często w formie słownika. Najobszerniejszy z tekstów to *Apelatywizacja biblijnych nazw własnych w języku polskim*,³ w którym autorka przygląda się procesowi przechodzenia nazwy własnej w rzeczownik pospolity. Przedmiotem analizy są nazwy własne zaczerpnięte ze *Starego i Nowego Testamentu*, takie jak: nazwy osobowe (imiona osób fizycznych, duchów, bogów, potworów, np.: *Abraham, Adam, Bartłomiej, Belfagor, Cham, Ewa, Judasz, Kain, Lucyfer, Salomon*), nazwy topograficzne (nazwy miast, regionów, rzek, gór, np.: *Babel, Eden, Golgota, Kalwaria, Raj*), nazwy gatunków literackich, świąt itp., np.: *Biblia, Dekalog, Ewangelia, Pascha*. To obszerne studium podzielone jest na trzy części: wstęp, słownik i wnioski.

Część słownikowa obejmuje omówienie historii apelatywizacji poszczególnych imion. Proces przekształcania się nazwy w rzeczownik pospolity ukazany jest na tle realiów biblijnych, funkcjonowania różnych odpowiedników nazwy w źródłach, obecności oraz dokumentacji w postaci cytatów w źródłach leksykograficznych poprzez całe dzieje polszczyzny, niejednokrotnie ilustrowany także przykładami z użyciem określonej nazwy własnej, zaczerpniętymi zarówno z dawnej, jak i współczesnej poezji (m.in. *Bogurodzica*, utwory K. Opalińskiego, W. Kochowskiego, F. Zabłockiego, A. Mickiewicza, L. Staffa, S.J. Leca), wierszy ludowych czy odniesień do różnych fragmentów lub tłumaczeń *Pisma Świętego*. Ilustracje te ukazują niekiedy nazwę własną odnoszącą się do konkretnej osoby, niekiedy już w trakcie apelatywizacji.

Na podstawie kontekstów autorka próbuje ustalić, w którym momencie nazwa ulega apelatywizacji i jakie cechy znaczeniowe o tym decydują. Podsumowując, stwierdza, że:

Apelatywizacja jest procesem złożonym, niejednorodnym, i może być rozpatrywana z różnych punktów widzenia. Z punktu widzenia semantyki językoznawczej jest przejawem generalizacji, czyli rozszerzenia znaczeniowego. W aspekcie onomastycznym – jest to proces zatracania składników znaczeniowych onomastycznych i nabywania semantycznych elementów typu leksykalnego. W ujęciu leksykologicznym apelatywizacja jest jednym ze sposobów wzbogacania słownictwa; nie zakłada ona bowiem redukcji nazwy własnej i dlatego w jej wyniku zaczynają funkcjonować pary wyrazów o identycznej (pomijając formę graficzną) postaci, lecz o różnym znaczeniu.⁴

W innych tekstach z zakresu onomastyki biblijnej Krystyna Długosz-Kurczabowa zajmuje się m.in. biblijnymi imionami eponimicznymi w polskich przekładach *Pisma Świętego* ze szczególnym uwzględnieniem

³ Publikacja ta ukazała się jako książka pod tym samym tytułem wydana przez Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.

⁴ K. Długosz-Kurczabowa, *Apelatywizacja biblijnych nazw własnych* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 101.

tłumaczenia J. Wujka i tzw. *Biblii Tysiąclecia*, gdyż – jak pisze autorka: „W oryginale bowiem antroponimiczny obraz wygląda inaczej”,⁵ czy nowotestamentowymi antroponimami w języku polskim. Na podstawie obserwacji losów imion pochodzenia nowotestamentowego w polszczyźnie stwierdza, że status poszczególnych imion nie jest jednakowy, wiele z nich miało charakter efemeryczny (np.: *Amos, Eleazar, Nereusz, Prochor, Zebedeusz*), funkcjonowanie niektórych imion wiąże się z ich nosicielami – imiona apostołów (np. *Andrzej, Bartłomiej, Jan, Maciej, Piotr*) oraz duchów dobrych (*Gabriel, Michał*) weszły na stałe do polskiego zasobu antroponimicznego, podczas gdy imiona postaci złych się w polszczyźnie nie zakorzeniły (np.: *Baal, Belzebub, Moloch, Remfan*).

Imiona postaci drugoplanowych kojarzą się bezpośrednio z postaciami historycznymi (*Aleksander, August, Klaudiusz*), nie zaś z *Nowym Testamentem*. Nadawanie imion było także uwarunkowane czynnikami socjologicznymi – jedne były popularne wśród arystokratów (np. *August, Tytus*), podczas gdy inne nadawano podrzutom i dzieciom nieślubnym (np. *Barabasz, Magdalena*). Imiona starotestamentowe pochodzenia hebrajskiego funkcjonowały głównie w środowiskach żydowskich. O popularności imion pochodzących z *Nowego Testamentu* decydowały różne czynniki – np. imiona „carskie” *Aleksander* i *Mikołaj* nie były nadawane w czasie zaborów, niektóre imiona zyskały popularność w kościele wschodnim (np. *Sergiusz, Trofim, Tymon*), jednocześnie w onomastyce polskiej ich popularność się zmniejszyła. Rozważania kończą przywołane imiona mędrców – *Kaspra, Melchiora* i *Baltazara*, które – chociaż nie są pochodzenia nowotestamentowego – „tradycja chrześcijańska na trwałe skojarzyła z tą księgą”.⁶

Charakterystykę ilościową i funkcjonalną nazw własnych w *Nowym Testamencie*, a także relacje semantyczne – polisemię i synonimie – przedstawiła autorka w artykule *Onomastyka „Nowego Testamentu”*.⁷ Podstawę artykułu stanowią nie tylko nazwy osobowe i geograficzne (nazwy miast, osad, wsi i ich części; prowincji, regionów, królestw; wysp; gór oraz nazwy hydronimiczne), lecz także nazwy urzędów, świąt związanych z tradycją starotestamentową oraz nazwy gatunków literackich.

Krystyna Długosz-Kurczabowa wiele uwagi poświęciła biblizmowi językowym i pojęciowym. W wielu szczegółowych studiach zajmowała się pojedynczymi biblizmami, takimi jak: piekło (w artykule zatytułowanym *O „piekle” filologicznie*), obraz węża (*Obrazy „węża” w polszczyźnie ogól-*

⁵ K. Długosz-Kurczabowa, *Biblijne imiona eponimiczne* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 15.

⁶ K. Długosz-Kurczabowa, *Nowotestamentowe antroponimy w języku polskim* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 125.

⁷ K. Długosz-Kurczabowa, *Onomastyka „Nowego Testamentu”* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 135.

nej i biblijnej), czy też barwy koni czterech jeźdźców Apokalipsy w opracowaniu *Apokaliptyczny zielony koń*.

W artykule *Biblizmy w języku staropolskim* autorka przedstawiła kwestie związane z obecnymi w dobie staropolskiej biblizmami onomastycznymi (np. *Abel, Emmanuel, Noe, Samuel*), leksykalno-frazeologicznymi (np.: słowa *alleluja, amen*, obecne w wersji łacińskiej lub polskiej; *sursum corda – w górę serca; signum temporis – znak czasu*; czy też zaczerpnięte z Biblii frazeologizmy *zakazany owoc, ciemności egipskie, ziemia mlekiem i miodem płynąca, nie sądzcie, abyście nie byli sądzeni*) i pojęciowymi (*imię, niebo i piekło, pasterz i jego trzoda, bałwan, brat, Bóg*). Na podstawie przeprowadzonej analizy autorka stwierdza, że

biblizmy tkwią głęboko zarówno w systemie gramatycznym, jak i w zasobie leksykalnym języka polskiego, i że nie wszyscy zdajemy sobie sprawę z tego, że jest ich tak dużo.⁸

Zainteresowania Krystyny Długosz-Kurczabowej obejmowały również analizę filologiczną tekstów religijnych, m.in. modlitw *Ojcze nasz* i *Zdrowaś Maryjo*. W opracowaniu *Teksty staropolskie. Analizy i interpretacje* pod red. Wandy Decyk-Zięby i Stanisława Dubisza zamieszczony został tekst jej autorstwa dotyczący *Bogurodzicy*. Jest to opracowanie wielopłaszczyznowe – zawiera analizę ogólnofilologiczną, stan badań, referuje poglądy na temat autorstwa i czasu powstania pieśni, genezy utworu, restytucji tekstu i jego wariantów, recepcji oraz kwestii oryginalności tekstu. Autorka przedstawiła analizę językoznawczą, poczynając od charakterystyki grafii, poprzez fonetykę i fonologię, fleksję, słowotwórstwo i pochodzenie wyrazów, po składnię.

Nieco uwagi Krystyna Długosz-Kurczabowa poświęciła także słowom wychodzącym z użycia, czego wyrazem są artykuły dotyczące leksemów wybranych ze słownika T. Modrzejewskiego oraz słownictwa bytowego w XIX wieku. Badania nad zanikającym słownictwem stały się podstawą artykułu: *Zaginione słowa w perspektywie przekładów biblijnych na język polski*, opublikowanego w zeszycie 4. „Poradnika Językowego” z 2015 r.

Krystyna Długosz-Kurczabowa, rozważając w tym artykule zagadnienia terminologiczne, zauważa, że słowa stare, czyli archaizmy, są rozmaicie określane – widać to np. w kwalifikatorach chronologicznych stosowanych w słownikach ogólnych języka polskiego: w SWil *wyraz przestarzały* i *wyraz dawniejszy* (obok *wyraz mało używany* i *nieużywany*), w SW *wyraz staropolski* (oznaczany jako †), w SJPD natomiast *wyraz dawny*, czyli nieznanym dzisiejszemu użytkownikowi, i *wyraz przestarzały* (wychodzący z użycia). Jak pisze autorka:

⁸ K. Długosz-Kurczabowa, *Biblizmy w języku staropolskim* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 174.

W literaturze językoznawczej spotyka się wiele innych terminów na określenie tej grupy słów, m.in.: *wyrazy umarłe i umierające, wyrazy zapomniane, wyrazy gasnące, wyrazy wygasające, wyrazy zaginione, wyrazy wychodzące z użycia, wyrazy odchodzące*. Wielość określeń wskazuje na złożoną naturę opisywanego zjawiska.⁹

W przywoływanym artykule autorka rozważa kwestie zanikania konstrukcji o genezie biblijnej, takich jak: *stolec nagłego spadnienia, marność nad marnościami, czynić sobie wczas, Abraham zrodził Izaaka, nie poznawał jej / nie poznał jej, widzieć źdźbło w cudzym oku, a w swoim belki nie widzieć*.

Krystyna Długosz-Kurczabowa podkreśla, że porównanie kolejnych przekładów *Biblii* pozwala zauważyć zmiany językowe, w tym także proces wycofywania się wyrazów i wyrażeń. Kolejne przekłady są modyfikowane, m.in. poprzez usuwanie archaicznych, niezrozumiałych wyrazów.

Omówienie losów wyrazów zapomnianych stało się również inspiracją do opisanego wielu z nich w książce jej autorstwa *Wyrazy, które intrygowały i które intrygują*, wydanej w Warszawie w 2015 roku, takich jak m.in. dawne nazwy pokrewieństwa i powinowactwa, tytuły szlacheckie, a także wyrazy i wyrażenia, które albo wyszły z użycia (np. *absztyfikant, baczmagi, blakować, dryja, zelżywość*), albo do dziś zmieniły znaczenia (np. *krzyż, sklep, niebieski*).

W interesującym artykule *Z dziejów dziewiętnastowiecznego słownictwa bytowego* Krystyna Długosz-Kurczabowa opisała słownictwo potoczne zgromadzone na podstawie książki Lucyny Ćwierczakiewiczowej *Podarunek ślubny. Kurs gospodarstwa miejskiego i wiejskiego dla kobiet przez Lucynę Ćwierczakiewiczową autorkę 365 obiadów*. Autorka artykułu wynotowała „wszystkie wyrazy, których znaczenie lub forma odbiegają od stanu współczesnego”.¹⁰ Po sprawdzeniu w źródłach leksykograficznych podstawą materiałową opracowania uczyniła Krystyna Długosz-Kurczabowa „Wyrazy, które nie mają poświadczeń, oraz te, które odbiegają formą lub znaczeniem od zapisów słownikowych”.¹¹

Zgromadzone wyrazy autorka podzieliła na takie, które nie zostały poświadczone w słownikach (np. *bażantaria, indycznik, kurczątnik, maliniarnia, szparagarstwo, zasadzisty*), wyrazy o innej postaci fonetycznej lub fleksyjnej (np. *kretona, kumpia, salamoniak*), wyrazy o innym znaczeniu (np. *atom* ‘proszek, pyłek’; *cyfra* ‘fundusz, pieniądze, suma’; *dziurkowatość* ‘dziurki, pory, otwory’; *indywiduum* ‘służący, sługa’). Oddzielnie zgromadziła wyrazy rzadkie i wychodzące z użycia, czyli odczuwane

⁹ K. Długosz-Kurczabowa, *Zaginione słowa w perspektywie przekładów biblijnych na język polski*, „Poradnik Językowy” 2015, z. 4, s. 41. Cytowany fragment opatrzone jest w tekście artykułu stosownymi przypisami.

¹⁰ K. Długosz-Kurczabowa, *Z dziejów dziewiętnastowiecznego słownictwa bytowego*, „Poradnik Językowy” 1990, z. 7, s. 520.

¹¹ *Ibidem*, s. 505.

w XX wieku jako archaizmy (np. *bezpotrzebnie*, *burzowiny*, *dyspozytorka* ‘dozorczyni’, *mleczywo*, *nieochędństwo*, *pekeflejsz*).

Podsumowując rozważania nad słownictwem bytowym w książce Lucyny Ćwierczakiewiczowej, Krystyna Długosz-Kurczabowa stwierdza:

Podarunek ślubny jest napisany barwnym, potoczystym językiem. Przy jego lekturze nie odczuwa się całego wieku dzielącego nas od czasu jego powstania. Szczegółowsza analiza zasobu leksykalnego ujawnia, że stosunkowo wiele wyrazów występujących w tekście przestało już funkcjonować w żywym języku – bądź to zaginęły zupełnie, bądź też pojawiły się ograniczenia terytorialne lub środowiskowe w zakresie ich użycia. Regres niektórych wyrazów tłumaczy się zanikiem realiów, desygnatów przez nie oznaczanych, por. *cieplik*, *kredens*, *weinstein*, *wronie oko*; niektóre nazwy obce zostały zastąpione innymi, również obcymi, por. emulacja → rywalizacja, kompleksja → temperament; w wyrazach wieloznacznych zmieniła się hierarchia znaczeń, por. *fabrykacja*, *jajecznik*. Wycofały się wyrazy o bardzo starej strukturze morfologicznej, por. *mokrz*, *mleczywo*, *statek*, *zasługi*. Redukcja rodziny wyrazowej *odgartywać*, *zagartywać*, *zgartywać* mogła być uwarunkowana istnieniem synonimicznych i łatwiejszych fonetycznie *zgarniać*, *odgarniać* i *zagarniać*. Zwraca również uwagę regres wielu przysłówków: *bezpotrzebnie*, *koleją*, *pierwiastkowo*, *przecięciowo*, *w przecięciu*.¹²

Powyższy fragment w syntetyczny sposób ukazuje z jednej strony barwność i różnorodność analizowanego materiału, z drugiej zaś – złożoność zjawisk związanych z odchodzeniem słownictwa w przeszłość oraz różnorodne uwarunkowania, które się do tego przyczyniają.

Słownictwo wychodzące z użycia jest również podstawą artykułu *O przyczynach i mechanizmach wychodzenia z użycia wyrazów i ich znaczeń (na materiale słownika T. Modrzejewskiego. „Wyrazy które umarły i które umierają” z 1936 r.)*.¹³ Krystyna Długosz-Kurczabowa omawia w nim słownictwo wybrane ze słownika T. Modrzejewskiego. Wyrazy analizowane w słowniku to jednostki, które wyszły lub wychodziły z użycia. Okazało się, że około 1/6 analizowanego zasobu rzeczywiście odeszło w niepamięć (np. *blecharka* ‘kobieta bieląca płótno’, *leszczotka* ‘deseczka do unieruchamiania kończyn’, *stapor* ‘tłuczek do stępy’), podczas gdy reszta funkcjonowała do początku lat 90. XX w. Autorka szczegółowo dzieli analizowany materiał oraz opisuje go pod wieloma kątami – przynależności do części mowy, semantyki, genezy, waloru emocjonalno-stylistycznego, obecności we współczesnej polszczyźnie, ograniczeń formalnych i funkcjonalnych, różnic zapisu, fonetyki lub morfologii, obecności w połączeniach wyrazowych, zróżnicowania stylistycznego itp. Artykuł jest bardzo bogaty zarówno pod względem materiału, jak i treści merytorycznych.

¹² K. Długosz-Kurczabowa, *Z dziejów dziewiętnastowiecznego słownictwa bytowego*, „Poradnik Językowy” 1990, z. 7, s. 520.

¹³ K. Długosz-Kurczabowa, *O przyczynach i mechanizmach wychodzenia z użycia wyrazów i ich znaczeń (na materiale słownika T. Modrzejewskiego. „Wyrazy które umarły i które umierają” z 1936 r.)* [w:] W. Kupiszewski (red.), *Studia nad słownictwem XIX wieku*, t. I, Warszawa 1992, s. 7–20.

Kiedy planowałam publikację zeszytu „Poradnika Językowego” poświęconego translacjom biblijnym, inspiracją był referat wygłoszony przez Krystynę Długosz-Kurczabową podczas zebrania Towarzystwa Kultury Języka zatytułowany *Biblia w języku – język w Biblii*, będący zresztą wynikiem przemyśleń dokonanych podczas prac nad ekumenicznym tłumaczeniem *Pisma Świętego* przez Towarzystwo Biblijne w Polsce. W zeszytcie tym znalazły się opracowania językoznawców polonistów – Tomasza Lisowskiego, Stanisława Koziary, Mariusza Leńczuka – oraz biblistów filologów. To właśnie Krystyna Długosz-Kurczabowa pomogła mi zwrócić się do Waldemara Chrostowskiego oraz Anny Kuśmirek, którzy zechcieli napisać interesujące dla polonistów teksty o *Septuagincie* oraz o *Biblii hebrajskiej*, stosowanych w niej grach słownych oraz o odpowiedniościach w tłumaczeniach z języka hebrajskiego na język polski. W tym zeszytcie mogły wspólnie zabrzmieć głosy naukowców wywodzących się z różnych środowisk. Napisała do tego tomu tekst *Lingwistyka biblijna. O niektórych funkcjach języka w przekazie biblijnym*, który cieszy się uznaniem. Zarówno zatem inspiracja, jak i realizacja zeszytu, były w dużej mierze jej zasługą. To wspólne przedsięwzięcie było ostatnim, które dane mi było zrealizować z Krystyną Długosz-Kurczabową. Szczęśliwie publikacja zdążyła się ukazać przed wrześniem 2016 roku.

Bibliografia

- W. Decyk-Zięba, S. Dubisz (red.), *Teksty staropolskie. Analizy i interpretacje*, Warszawa 2003.
- K. Długosz-Kurczabowa, *Apelatywizacja biblijnych nazw własnych w języku polskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.
- , *Apelatywizacja biblijnych nazw własnych* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 20–108.
- , *Apokaliptyczny zielony koń*, „Prace Filologiczne” 2000, t. XLV, s. 134–142.
- , *Biblijne imiona eponimiczne* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 15–19.
- , *Biblijne imiona eponimiczne* [w:] E. Homa (red.), *Onomastyka w dydaktyce szkolnej i społecznej*, Szczecin 1988, s. 199–203.
- , *Biblizmy w języku staropolskim* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 155–174.
- , *Biblizmy w języku staropolskim* [w:] J. Maciejewski (red.), *Napis. Tom poświęcony literaturze okolicznościowej i użytkowej*, seria I, Warszawa 1994, s. 27–48.
- , *Bogurodzica* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 215–248.
- , *Bogurodzica* [w:] W. Decyk-Zięba, S. Dubisz (red.), *Teksty staropolskie. Analizy i interpretacje*, Warszawa 2003, s. 69–99.
- , *Lingwistyka biblijna. O niektórych funkcjach języka w przekazie biblijnym*, „Poradnik Językowy” 2016, z. 5, s. 28–47.
- , *Nowotestamentowe antropimimy w języku polskim* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 109–126.

- , *Nowotestamentowe antroponimy w języku polskim*, „Poradnik Językowy” 1990, z. 8, s. 605–614.
- , O „piekle” filologicznie [w:] B. Czopek-Kopciuch (red.), *Język – człowiek – kultura. Rozprawy i artykuły. Księga pamiątkowa poświęcona profesorowi Marianowi Jurkowskiemu*, Piotrków Trybnański 2000, s. 121–125.
- , *O przyczynach i mechanizmach wychodzenia z użycia wyrazów i ich znaczeń (na materiale słownika T. Modrzejewskiego „Wyrazy które umarły i które umierają” z 1936 r.)* [w:] W. Kupiszewski (red.), *Studia nad słownictwem XIX wieku*, t. I, Warszawa 1992, s. 7–20.
- , *Obrazy węża w polszczyźnie ogólnej i biblijnej* [w:] J. Migdał (red.), *Ad perpetuam rei memoriam. Profesorowi W.R. Rzepce z okazji 65. urodzin*, Poznań 2005, s. 105–114.
- , *Ojciec nasz – analiza filologiczna* [w:] B. Falińska (red.), *Witold Doroszewski Mistrz i Nauczyciel*, Łomża 1997, s. 235–242.
- , *Onomastyka „Nowego Testamentu”* [w:] K. Długosz-Kurczabowa, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007, s. 132–152.
- , *Onomastyka „Nowego Testamentu”*, „Slavia Occidentalis” 1989/90, t. 46/47, s. 71–78.
- , *Szkice z dziejów języka religijnego*, Warszawa 2007.
- , *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa 2008.
- , *Z dziewiętnastowiecznego słownictwa bytowego*, „Poradnik Językowy” 1990, z. 7, s. 42–71.
- , *Zaginione słowa w perspektywie przekładów biblijnych na język polski*, „Poradnik Językowy” 2015, z. 4, s. 40–56.
- , *Zdrowaś Maryjo. Analiza filologiczna* [w:] U. Sokólska (red.), *Słowa jak mosty nad wiekami*, Białystok 2003, s. 105–120.
- E. Kwapien, „Minister” i „magister”, „Poradnik Językowy” 2004, z. 6, s. 91–94.

**Krystyna Długosz-Kurczabowa
and her research on the history of language**

Summary

This paper shows the research on the history of language conducted by Krystyna Długosz-Kurczabowa. Her interest in etymology, the grammatical system of Polish, in particular word formation, is mentioned. The discussions on various issues related to the Bible, especially the Biblical onomastics and Biblicisms functioning in the old and contemporary language, as well as philological analyses of the oldest Polish written texts and research on the old and disappearing vocabulary are presented in more detail.

Trans. Monika Czarnaeka